

MEHMED LEBÎB EFENDÎ'NİN MERSİYE TAŞTİRİNDE NAZIM TÜRKÜNE DAİR DİKKATLER*

Dilara AYDIN¹

Özet

Edebiyat çalışmalarında üzerine düşünüleğelen temel konular vardır. Bunlardan biri de edebî tür konusudur. Edebî tür özelliklerinin kesin olarak belirlenememesi sorunu, edebî dönemlerde geriye gittikçe artmaktadır. Klasik Türk edebiyatında artan neşir çalışmalarıyla birçok edebî eser gün yüzüne çıkarılmış, bir edebî tür hususunda hatırlı sayılır metin örneği bulunukça da nazım ve nesir türü çalışmalarında epey mesafe katedilmiştir. Buna rağmen yaklaşık olarak yedi yüz yılı kapsayan bir dönem tarihî seyriyle birlikte düşünüldüğünde; dönemin kitâbiyatından, buzdağının görünen kısmı kadar haberdar olunduğunu söylemek yanlış olmayacağıdır. Bu bakış açısıyla, klasik Türk edebiyatına ait yeni neşir çalışmalarıyla ve var olan çalışmaların çeşitli yönlerle incelenmesiyle bilimin doğasına uygun olarak

Anahtar Kelimeler: Nazım
türü, mersiye, maktel,
dûvâz-deh, mecmua

Geliş/Received:
30 Ekim/October 2022
Kabul/Accepted:
24 Aralık/December 2022
Yayın/Published:
30 Aralık/December 2022

* **İntihal Taraması/Plagiarism Detection:** Bu makale intihal taramasından geçirildi/This paper was checked for plagiarism.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Dilara Aydın).

Atıf/Cite as: Dilara Aydın, “Mehmed Lebîb Efendi’nin Mersiye Taştırında Nazım Türküne Dair Dikkatler = Consciousness To The Verse Type In The Mehmed Lebib Efendi's Elegy Tastir”, Edebiyat Bilimleri 3, (Aralık/December 2022), 31-42 <https://doi.org/10.5281/zenodo.5874816>

CC BY-NC 4.0 | This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial License

¹ İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı, dilara.aydin@ogr.iu.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9995-8715>.

mevcut bilgiler değişecektir, dönüşecektir veya desteklenecektir. İlgili çalışmada; Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 377 numarada "*Mecmû'a-i Eş'ar*" adıyla kayıtlı mecmuada bulunan, Mehmed Lebîb Efendî'nin merskiye taştırı neşredilecektir. Ardından nazım türü bağlamında incelenerek merskiye olarak anılan manzumenin nazım türüne dair dikkatler araştırmacılara sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Nazım türü, merskiye, maktel, düvâz-deh, mecmua.

CONSCIOUSNESS TO THE VERSE TYPE IN THE MEHMED LEBIB EFENDI'S ELEGY TASTIR

Abstract

There are basic topics that are considered in literary studies. One of them is the subject of literary genre. The problem of the inability to accurately determine the characteristics of the literary genre is increasing more and more in the literary periods. Many literary works have been brought to light with the increasing literature studies in classical Turkish literature, and as there are significant text examples in a literary genre, a lot of distance has been covered in verse and prose genre studies. Despite this, when a period covering approximately seven hundred years is considered together with the historical course; it would not be wrong to say that the literature of the period was as well known as the tip of the iceberg. From this point of view, the existing knowledge will be changed, transformed or supplemented in accordance with the nature of science with new literary studies of classical Turkish literature and the study of existing studies in various aspects. In the related study; The Mehmed Lebib Efendi's elegy tastir, whose National Library Manuscripts Collection is located in the journal registered with the name of "*Mecmû'a-i Eş'ar*" at 06 Mil Yz A 377, will be published. Then, by examining the verse type in the context of the verse type, attention will be paid to the verse type of the verse referred to as elegy to the researchers.

Keywords: Literary genre, marsiyah, maktel, düvâz-deh, majmua.

Giriş

Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 377 numarada "*Mecmû'a-i Eş'ar*" adıyla kayıtlı olan 250x175 - 180x100 mm ölçüsündeki mecmua, âbâdî kağıt üzerine rika' ile yazılmıştır. 11 varaktır ve her varak ikişer sütun olmak üzere 15 satırdan müteşekkildir. Dört köşe kahverengi

meşin, mavi kağıt desenli karton ciltlidir. Mecmuada dört manzume bulunmaktadır ve dördü de Mehmed Lebib Efendi'ye aittir. Başlıklarına bakıldığından manzumeler sırasıyla Şeyh Mustafa Zekâî Efendi'nin mersiyesinin taştırı, Keçecizâde İzzet Molla'nın mersiyesinin taştırı, Mehmed Lebib Efendi'nin müstakil bir mersiyesi ve yine Şeyh Mustafa Zekâî Efendi'nin mersiyesinin taştırıdır. 3b varakında Keçecizâde İzzet Molla'dan "merhum" olarak bahsedilmesi hasebiyle herhangi bir ketebe kaydı bulunmayan bu mecmuanın, Keçecizâde İzzet Molla'nın vefat tarihi olan 1829 yılından sonra yazılmış olduğu söylenebilir. Mecmuada zemin manzumelere ait misralar kırmızı mürekkeple, Mehmed Lebib Efendi'ye ait misralar ise siyah mürekkep ile yazılmıştır.

Manzume başlıklarını incelendiğinde toplamda dört mersiye muhteva eden bu eser bir "mersiye mecmuası" görünümündedir. Lakin "mersiye" başlıklarıyla verilen manzumelerin muhtevaları incelendiğinde üç manzume Kerbela hadisesini anlatmaları ve matem tutmaları hasebiyle "mactel-i Hüseyin" nazım türüyle yazılmıştır 1b-3b varakları arasında bulunan Mehmed Lebib Efendi'nin Şeyh Mustafa Zekâî Efendi'nin mersiyesini taştırı ise On İki İmam'ı konu alması hasebiyle mersiye ve maktelein özelliklerinden ayrılmaktadır. Taştırde Mehmed Lebib Efendi; Şeyh Mustafa Zekâî Efendi'nin 30 beyitten oluşan kaside nazım şeklindeki manzumesini, bir beytin arasına iki misra ekleme yoluyla taştı etmiştir. Aşağıda bu manzume neşredilecek ardından mersiye ve maktel-i Hüseyin nazım türlerinin özellikleri irdelenerek ilgili manzumenin nazım türü üzerine dikkatler sunulacaktır.

(1b) **Zekâyi Kuddise Sirruhu Hazretlerinüñ Mersiyesini Taştırdür²**

(Mefâîlüñ / Mefâîlüñ / Mefâîlüñ / Mefâîlüñ)

Bugün şol mest ü ḥayrānim şu ‘ūrum ḫalmadı aşlā
Diger-gûn-hâl ü zâr u vâlih ü şûrîde vü şeydâ
Sirişk-i meserretim cûş eyleyip mânende-i deryâ
Görünmez dîde-i giryânîma dünyâ vü mâ-fîhâ

Şafâ-yı hâṭîrim yoktur beni söyletme ey zâhid
Kırıktır gönlümüñ âyînesi muğberr iken hâlid

² Koyu punto ile verilen misralar Mehmed Lebib Efendi'ye aittir.

Bu āteşler ki vardır hātırımda tāb-ı ḥasretten
Yağar bir āh-ı sūzānım cihān mülkini ser-tā-pā

Cefākār olduğun bildim sipihr-i bī-vefānın ben
Eder her bir devirde gūne gūne derd-i dil peydā
Mu'āf edip sitem-kārānı kānūn-ı cefāsından
Ne hikmettir ider her ehl-i dilde 'ādetin icra

Bozulsun intiżām-ı devri çarḥīn bī-devām olsun
Harāp-ender-harāp olsun ser-ā-ser 'ālem-i dūnyā
Felekler şarşılıp hāke dökülsün encüm ü māhi
Esāsı lerze-nāk olsun yıķılsın künbed-i mīnā

Felek ḡadr eylediñ āteş bıraqtıñ ƙalb-i 'uşşāka
Bir āteştiñ o āteşler ki deryā edemez iṭfā
'Alev-hiz olmasın mı dilden āh u āteşin feryād
Gürūh-ı hānedāna nā-sezā devr eylediñ ḥayfā

Akit seyl-i sirişki dem-be-dem māh-ı Muḥarremdir
(2a) Bu demlerde göñüllerden geçen hūn-āb-ı ḡamdır
Eliñ degdikçe feryād u fiġān u āh edip hem de
Dilā çāk-i giribān eyle kim eyyām-ı mātemdir

Bugün erbāb-ı 'āşķıñ nāle vü zārī zamanıdır
Bütün sermāye-i efkārı feryād u figandır
O cellād-ı kāzā nā-haқ nice ƙan dökdüğüm hālā
Degildir māh-ı nev çarḥīn o tīg-ı bī-amānidir

Şehādet cāmını nūş itdi evlād-ı Resūlullāh
O ser-mestān-ı 'aşķa neşe-bahş-ı cāvidānīdir
Fenā işte bulundu zümre-i a'dā' nedir çāre
Bekāsı yok bu dūnyā-yı denīniñ gerçi fānīdir

Perīşān oldu 'ālem bunda hikmet n'eydügin bilmem
Belī 'uşşāk-ı zārīn ibtilālar imtiḥānidir
Kader buldu berīn-i a'dayı alt eyledi taķdīr
İrişdi Ehl-i Beyte bir kāzā-yı nāgehānīdir

Ezelden ketb olunmuş levh-i taķdīr-i efāzılda
Bu hālet-i ser-nüvişt ehl-i derdiñ tercümanıdır
Ne çāre hükm ü fermāni ilāhīdir bu keyfiyet
Çekerler cevr-i a' dāyi belâ-yı asumānıdir

Fedā olsun yolunda cān u başım āl ü evladıñ
Benim gönlüm bu rezm-gāh-i 'āşķıñ pehlivanıdır
Fuādim naşṣıdır reng-i tevellā ser-te-ser zīrā
Muhabbet anlara ehl-i derūnuñ hırz-ı cānidır

Żiyā-yı çeşm-i cānim hāk-i pāy-i Muştafādandır
Benimçün rūşenālik şem'-i 'āşķa muctebādandır
(2b) Kiyas etmek Żiyā ḥandil-i 'āşķa māsivādandır
Bu nūr-ı Hakk bañā vech-i 'Alī el-Murteżādandır

Resūlüñ kurretü'l 'aynı habīb-i Hażret-i Bārī
Muhabbet ehliniñ iki gözü envār-ı izkāri
Bi-ḥamdiłlāh dā'im rūşenā çeşmim ki 'ālemde
Hasandır cismimiñ cāni cihāni tuttu envārı

Hüseyin-i Kerbelā cānim o şehdir dīnim īmānim
Efendim hem de cānānim hābībim 'omrümüñ varı
Ben ol şāh-ı şehidān-ı cihāni eyledim her dem
Göñül tahtında sultānim anıñçün ederim zārı

Bular nūr-ı velāyetdir gül-i bāğ-ı risālettir
Cemenzār-ı velāyettir riyāz-ı 'āşkin ezhāri
Naşıl ehl-i liyākattir bilirlerken ne cür' ettir
Giriftār-ı şehādettir gel imdi gör bu esrārı

Biri māh-ı sa'ādettir biri şems-i hidāyettir
İki nūr-ı siyādettir bu şohbet-i şüpheden 'āri
Dü genc-i der-i hikmettir velākin cāna kıymettir
Zuhūr iden haķikattir bulardan etme inkārı

Ğumūm-ı dehre lāyık mı giriftār oldular bunlar
Revā mīdir şahābet etmek a' dā-yı tebeh-kārı

**Hüdā rüsvāy u bed-nām eylesin hengām-ı maḥşerde
Ola ḥav̄m-i Yezidī la'net-i ḥaḳķiñ sezāvārī**

Yanar dā'im bu ḡam ehl-i diliñ gönlünde āteştil
Çıkar eflāke dek zirā bu āteş ḥaylı ser-keştil
O zālimlerle aslā āteş-i maḥkī değil zirā
(3a) Gürūh-ı ḥāricilerle işimiz hep keş-ā-keştil

Velāyet mazhar-ı 'ālemde Zeyne'l-'Ābidīn oldu
O ḥazret Ḥulluğunda bulunanlar kām-bīn oldu
Naṣil ez-cān etmez dergāhında bendelik 'āşık
'Ināyet ma'deni 'uṣṣāka ol sultān-ı dīn oldu

Muhammed Bākır o şāhim göñül burcundaki māhīm
Dem-ā-dem ḫalb-i āgāhīm sezā-yı āferīn oldu
Ben ol āşufte gum-rāhīm fiġān u dād hem-rāhīm
Aniñçün na'rā-yı āhīm çıkip 'arşa karīn oldu

İmām Ca'fer-i Ṣādīk ḥilāfet şānına lāyık
O şehdir cümleye fā'ik İmāmū'l-müslimīn oldu
Nevāşiden ḥavārichten beteri etmede dā'im
O şāhīn mezhebi 'āşık baña ḥabl-i metīn oldu

Dil-i Mūsā-yı Kāzīmda tecellī kıldı nūr-ı ḥaḳḳ
Bu ṭavr-ı ṭūr-ı ma'nāya baḳān 'ayne'l-yaḳīn oldu
Guşāyişlendi göñlüm rūşenālik geldi efkāra
O şāhīn pertev-i hüsnī baña nūr-ı mübīn oldu

Rīzā şāh-ı cihānim āsitān-ı Ḳible-gāhīmdir
Anīn ḥāk-i der-i zībāyişı levh-i cebīn oldu
Oldur iħrām-ı bend ol semte doğru 'āşıkān elbet
Haremgaħ-ı vişāli beyt-i Rabbū'l-ālemīn oldu

Dü 'ālemde 'ināyet hānedān-ı Muṣṭafādandır
Bu da'vā şimdi oldı şanmayiñ tā ibtidādandır
Hemān sen 'arż-ı hāl it cümlesi ehl-i vefādandır
Mürüvvet ehli bunlardır kerem āl ü 'abādandır

(3b) İmām-ı evliyā el-hakk Taķī ol şāh-ı ekremdir
Şeh-i mülk ü velāyet şāh-ı şāhān-ı mu‘azzamdır
Añā ķulluķ cihāniñ şāhı olmaqtan da a‘lādır
En ednā bende-i dergāhı bir sultān-ı ālemdir

Naķiniñ hāk-i pāyidir benim derdime derman
Ğubārdır kūhl-i zaħmī dil-i ‘uṣṣāka merhemdir
Yüzüñ sevdirir ki şāhānesinde ol keremkāriñ
Turāb-ı āsitānı şüphesiz iksīr-i ‘azamdır

Cenāb-ı ‘Askerī mahbūb-ı Hakkıdır ol ḫamer-ṭal‘at
O ħuršīd-i kerem-pertev hem efħamdir hem ekremdir
Cihān-ı ma‘rifetde āfitab-ı ‘ālem-ārādır
Yüzü nuru žiyā-bahş-ı derūn-ı pür ġam u hemdir

İmām-ı Haqq Muhammed Mehdī-i şāhib-zamān oldu
Ta‘aşşub etmemek aşħab-ı ‘akla bunda elzemdir
Zuhūr-ı nūr-ı ma‘nā-yı haqqat bendedir zirā
Tecellīgāh-ı aşķı ol şehiñ firdevs-i sīnemdir

Selām olsun cemī‘an hānedān-ı şāh-ı kevneyne
Kelāmin vird eder yek-ser ‘āşıklar müsellemdir
Lebībā yerilme ķullukdan bu dergāh-ı mu‘allāya
Bu bābīn bendegānı bār-gāh-ı Hakkda mükerremdir

Zekāyī ehl-i beyte cānını ķurbān edip geldi
Zihī tħasili kām ve rütbeyi ‘unvān edip geldi
Güzel bir çare buldu derdine dermān edip geldi
Der-i şāh-ı velāyette fedā-yı cān edip geldi

Mersiye ve Maktel-i Hüseyin İlişkisi

Araştırmacılar bir türün kendi kendisine tanımlanmadığını, ayırt edilmesini sağlayacak en az bir türün daha olması gerektiğini ve bir türü tanımlamak için belirli bir sürede aynı özelliklerini haiz bir literatüre ihtiyaç bulunduğuunu belirtir (Canım, 2016, 9). Mersiye ve maktel-i Hüseyin nazım

türleri de tanımlanmak için birbirine ihtiyaç duyan iki nazım türüdür. Mersiye edebî terim olarak, ölen kişi üzerine duyulan acıyi anlatmak için yazılan şiirlere verilen isimdir. Mersiyelerde sıkılıkla kullanılan nazım şekilleri ise mesnevi ve terkîb-i benttir. Musamat, kaside, gazel, terci-i bent ve kita nazım şekilleriyle örnekleri de bulunan mersiyeler sevilen herhangi bir kişinin ölümü üzerine yazılabilir. (Akkuş, 2013, 153). Klasik Türk edebiyatı şairleri zaman zaman ölen hayvanları için de manzumeler yazmış ancak bu konuda elimizde fazla bir metin bulunmadığından ilgili manzumeler de mersiye olarak anilmaya devam etmiştir. Mersiyelerde değişik sıralamalarla da olsa dünya ve felekten yakınma, ölüm haberi, ölüm karşısında acizlik, tüm âlemin memduhun ölümü üzerine duyduğu acı, ölen kişinin olumlu vasıfları, ölüm karşısında tevekkül, dua gibi belli başlı bölümler bulunmaktadır (Aça vd., 2012, 373). Maktel-i Hüseyin edebî terim olarak, Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin'in Kerbela'da Yezid ve yandaşları tarafından katledilmesini konu alan şiirlere verilen isimdir. Maktel-i Hüseyin nazım türünün temel özellikleri; Muharrem ayı vurgusu ile yas tutmaya teşvik, Hz. Hüseyin'in Hz. Muhammed ile akrabalık ilişkisinin vurgulanarak şehitlik kutsiyetinin artırılması, Yezid ile yandaşlarına lanet okunması, Kerbela hadisesinin tarihsel anlatımı ve Hz. Hüseyin'in olumlu vasıflarıdır (Aça vd., 2012, 359).

Kimi divan şairlerinin maktel-i Hüseyin yerine "Mersiye" başlığına yer verdikleri görülmektedir (Aça vd., 2012, 357). Bu sebepten olsa gerek klasik Türk şiri araştırmacıları da çalışmalarında, çoğu zaman bu iki nazım türünü aynı anlamda yahut iç içe geçmiş şekilde kullanmaktadır. Tür ve şekil bilgisi üzerine yapılan müstakil çalışmalarda, maktel-i Hüseyin nazım türüyle yazılan şiirlerin de birer mersiye olduğu ancak aynı konuda çokça eser bulunması nedeniyle bağımsızlığı ve mersiyelerden ayrı değerlendirilmesi gereği belirtilmektedir (Akkuş, 2013, 153). İki nazım türünün ayrı şekilde değerlendirilmesi kendilerine benzer bir başka nazım türüne dair metin örnekleri incelendiğinde yeni türün tanımını yapmayı kolaylaşıracağından, biz de mersiye ve maktel-i Hüseyin nazım türlerinin ayrı olarak değerlendirilmesi hususunda araştırmacıların görüşlerine katılmaktayız.

Mehmed Lebîb Efendi'nin Şeyh Mustafa Zekâî Efendi'nin Mersiyesini Taşdırında Nazım Türüne Dair Dikkatler

Şeyh Mustafa Zekâî Efendi Dîvânı incelediğinde 31 kaside nazım biçimile söylenmiş manzume bulunmaktadır. Bu kasidelerden yirmi ikisi na't, dokuzu ise "Mersiye, Mersiye-i Şâh-ı Şehîd-i Kerbela, Mersiye-i İmâm-ı Hüseyin, Mersiye-i Şâh-ı Şehîdân, Mersiye-i Hazret-i İmamân" gibi başlıklarla kayıtlı manzumelerdir. Na'tların yirmi biri, Hz. Muhammed'e, biri ise Hz. Ali'ye yazılmıştır. Hz. Ali dışında bir halifeye na't söylememiş olması, maktel-i Hüseyin ile düvâz-dehlerinin bulunması ve tek muammasının Ali ismi üzerine olması onun, Hz. Ali ve nesline olan muhabbetini gösterir niteliktedir.

"Mersiye, Mersiye-i Şâh-ı Şehîd-i Kerbela, Mersiye-i İmâm-ı Hüseyin, Mersiye-i Şâh-ı Şehîdân, Mersiye-i Hazret-i İmamân" başlıklarıyla kayıtlı manzumeler incelediğinde; "Mersiye-i Şâh-ı Şehîd-i Kerbela, Mersiye-i İmâm-ı Hüseyin, Mersiye-i Şâh-ı Şehîdân" başookiesıyla kayıtlı manzumelerin, Kerbela hadisesini ve Hz. Hüseyin'in olumlu vasıflarıyla ardından tutulan yası ihtiva ettiği gözükmektedir. Bu sebeple ilgili manzumeler, maktel-i Hüseyin nazım türü bağlamında değerlendirilmelidir. Mehmed Lebîb Efendi'nin, Şeyh Mustafa Zekâî Efendi'nin mersiyesini taştırınde zemin manzume; Şeyh Mustafa Zekâî Efendi Dîvânı'nda "Mersiye" başlığıyla kayıtlıdır (Köseoğlu, 1997, 45).³ "Mersiye-i Hazret-i İmamân" başlıklı manzume ve çalışmamızda neşrettiğimiz Mehmed Lebîb Efendi'nin taştırına zemin olan manzumede görüleceği üzere On İki İmam olgusu baskın gelmektedir. 30 bendden oluşan musammatın ilk yedi bendinde; acı çekme, felekten şikayet ve Muharrem ayının gelmesi gibi mersiye nazım türüyle benzerlik gösteren konular yer almaktadır. Sonraki yirmi iki bendde ise sırasıyla; âl-i abâ sevgisi ardından On İki İmam övgüsü gelmektedir. On İki İmam'dan yalnızca ikinci ve üçüncü imam olarak kabul edilen Hz. Hüseyin ile Hz. Hasan'ın övüldüğü bendlerde ölüm teması da işlenmektedir lakin ağır basan temanın sevgi/muhabbet olduğu gözlemlenmektedir. Bu verileri bir istatistik ile ifade edecek olursak, otuz bendlik musammatın yirmi iki bendinde On İki İmam konusu işlenmekte bu da sayısal olarak yüzde yetmiş üç tekabül etmektedir. Görüldüğü üzere manzumede mersiye ile ilişkilendirilen acı çekme, felekten şikayet ve ölüm konuları; maktel-i

³ İlgili çalışmada nazım türü üzerine herhangi bir inceleme yapılmamış olup şairin hayatı hakkında bilgi verildikten sonra metin neşredilmiştir. Çalışmanın yapıldığı dönemde henüz nazım türü araştırmalarının yoğun olmaması bu konuda dikkate alınmalıdır.

Hüseyin ile ilişkilendirilen Kerbela hadisesi, Yezid ve yandaşlarına lanet okuma gibi temalar manzumenin yüzde yirmi yedisini oluşturmaktadır. Bu durum, temelde Şeyh Mustafa Zekâî Efendi'nin mersiye mi yazdığını ve Mehmed Lebîb Efendi'nin mersiye mi taşır ettiği sorularını akıllara getirmektedir.

On İki İmam üzerine literatür incelendiğinde halk edebiyatı sahasında On İki İmam üzerine yazılan eserlerin “düvazimam, düvâz, düvâzdeh, düvâzdeh imam, düvazde imam, düvaznâme” gibi adlandırmalarla ayrı bir tür olarak ele alındığı görülmektedir. Edebî tür olarak ise tanımı “konusu on iki imâmî övmek olan ve Alevi ve Bektaşı âyinlerinde okunan nefes” şeklinde yapılmaktadır (Ayverdi vd., 2006, 788). İlk çalışmalarda, nefes biçimile sınırlanan bu türün “on iki imam hakkında yazılan manzumelere verilen ad” olarak tanımlanması ise 21.yüzyılın başlarına tekabül etmektedir (Mermer vd., 2005, 25; Güzel, 2009, 345). Nitekim klasik Türk şìiri incelendiğinde ise 15.yüzyıldan 19.yüzyıla kadar On İki İmam'ı konu edinen manzumelerin bulunduğu ve bu manzumelerin en temel özellerinin On İki İmam'ın isimlerini sırasıyla zikretme yoluyla övgüde bulunmak olduğu ortaya konmuştur.⁴ Klasik Türk edebiyatı sahası tezkire müelliflerinden Latifî ve Esrar Dede ise bu türü “düvâzdeh” olarak anmaktadır (Canım, 2018, 292; Genç, 2018, 116). Klasik Türk şìirinde; Mevlevî, Nakşibendî, Halvetî, Gülşenî, Hurûfî gibi tarikatlara mensup şairler tarafından gazel, murabba, müseddes, muhammes, terkib-i bend, terci'-i bend, kaside mesnevi, tahmis, taşır, mülemma gazel, müsterek müseddes, müseddes-i mütekerrir ve murabba-i mütekerrir gibi muhtelif nazım biçimleriyle söylemiş manzumeleri bu bağlamda “düvâz-deh” adlandırması ile bir nazım türü olarak ele almaya yetecek kadar veri bulunmaktadır (Aydın, 2022, 279). Bu bağlamda Halvetî tarikatının Şâbâni koluna mensup olan Şeyh Mustafa Zekâî Efendi'nin de mersiye değil düvâz-deh yazdığını söylemek mümkündür. Buna bağlı olarak Mehmed Lebîb Efendi'nin taşkıri de bir mersiye taşırından ziyade düvâz-deh taşkıri olarak ele alınmalıdır.

Sonuç

⁴ Detaylı bilgi için bkz. AYDIN, Dilara (2022). Klasik Türk Şiirinde Düvâz-dehler. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* / 103, 261-281.

Araştırmacıların edebî bir türü tanımlamak için benzer ve farklı özellikleri haiz en az bir türün daha bulunması yargısı için mersiye, maktel-i Hüseyin ve düvâz-deh türlerinin kayda değer bir örnek olduğu kanaatindeyiz. Maktel-i Hüseyinlerdeki ölüm teması mersiyeler ile uyum sağlasa da maktel-i Hüseyin etrafında ayrı bir literatür oluşması, maktel-i Hüseyinlerin belirli ortamlarda belirli amaçlar üzerine yazılmış ve kimi zaman belirli icracılarının olması; onun bir tür olarak mersiyeden ayrıldığını, şair ve müellifler tarafından benimsendiğini gösterir niteliktedir. Yine aynı şekilde On İki İmam'ı temel alan düvâz-dehlerde Hz. Hüseyin'in şehitliği ile anılması düvâz-dehleri maktel-i Hüseyinler ile benzeştirse de temelde düvâz-dehlerdeki temanın On İki İmam etrafında şekillenmesi, düvâz-dehleri maktel-i Hüseyinlerden ayırmaktadır. Klasik Türk edebiyatında neşir çalışmalarının artmasının ve var olan çalışmaların farklı boyutlarla ele alınmasının edebiyatın temel konularından biri olan nazım türü araştırmalarına da katkı sağlayacağı kanaatindeyiz. Böylelikle daha sınırları belli tanımlar yapılabilecek ve çalışmalar bu doğrultuda ilerleyerek mevcut literatür daha belirgin kıstaslarla incelenebilecektir.

Kaynaklar

- AKKUŞ, Metin (2013). Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası; Edebi Türler Ve Tarzlar, Ankara: Fenomen Yayıncılık.
- AYDIN, Dilara (2022). Klasik Türk Şiirinde Duvâz-dehler. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi / 103, 261-281.
- AYVERDİ, İlhan, Ahmet Topaloğlu (2008). Misalli Büyük Türkçe Sözlük, İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- CANIM, Rıdvan (2018). Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/60327,latifi-tezkiretus-suara-ve-tabsiratun-nuzamapdf.pdf?0> (23.12.2021)
- GENÇ, İlhan (2018). Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57762,tezkire-i-suara-yi-mevleviyyepdf.pdf?0>, (23.12.2021)

KÖSEOĞLU, Sinan (1997). Zekai Divanı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Mehmed Lebîb Efendi [yz.]. Nazîre-i Mersiye-i Zekâyî, Millî Kütüphane, Yazmalar, No: 377.

MERMER, Ahmet, Neslihan Koç Keskin (2005). Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü, Ankara: Akçağ Yayıncıları.